

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядаються теоретичні питання, основи та передумови застосування медіаосвітніх технологій у вищих навчальних закладах України. Також автором розкриваються особливості введення та раціонального використання медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі вищої школи та аналізуються переваги їх впровадження.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаосвітні технології, медіаграмотність, медіакультура.

В статье рассматриваются теоретические вопросы, основы и условия использования медиаобразовательных технологий в высших учебных заведениях Украины. Также автором раскрываются особенности введения и рационального использования медиаобразовательных технологий в учебно-воспитательном процессе высшей школы и анализируются преимущества их внедрения.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаобразовательные технологии, медиаграмотность, медиакультура.

The article deals with theoretical issues, basis and preconditions of the usage of media educational technologies in the higher educational institutions of Ukraine. The author also emphasizes the peculiarities of the adoption and rational usage of media educational technologies in the educational process of higher school and analyzes the advantages of their adoption.

Key words: media education, media educational technologies, media literacy, media culture.

Вступ. Сьогодні перед освітньою теорією і практикою вищої школи України ставиться важливе завдання осмислення динамічних змін в економіці, політиці, науці та всіх сферах суспільного життя, що зумовлює визначення подальших орієнтирів розвитку та перетворення освітньої сфери. Саме ці зміни та бурхливе впровадження нових інформаційних технологій вимагають нових підходів до розбудови всієї національної системи освіти України. В системі вищої освіти висуваються на перший план завдання удосконалення змісту вищої освіти, впровадження сучасних технологій навчання і виховання.

З розповсюдженням у світі нових інформаційних і технічних засобів навчання у вищих навчальних закладах склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті – медіанавчання, що ґрунтується на медіаосвітніх технологіях.

Людство це активний споживач інформації, що постійно збільшується і тому знання та інформаційно-комунікаційні технології є основою суспільного розвитку. Людство є активним споживачем інформації, що постійно збільшується. Щодня світ медіа створює навколо людей медійну

реальність, під впливом якої формуються світогляд людини, її освіта, культура та життєві цінності. Отже одне з найважливіших завдань вищої школи – інформатизація навчально-виховного процесу, невід’ємною часткою якої є використання медіаосвітніх технологій у вищій школі [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформація, що надходить з різних джерел, безпосередньо впливає на процес формування конкурентоздатного фахівця. Однак доволі часто ніким неконтрольовані ресурси інформації: періодичні видання, радіо-програми, сайти мережі Інтернет пропонують дезінформацію з метою маніпуляції, зацікавлення та залучення більшої аудиторії. Тому має своє місце негативний вплив системи засобів масової інформації на розвиток та професійне становлення студентів. За таких умов досить тяжко змінити, переробити пресу та інші медіатехнології; тому потрібно «змінити», підготувати аудиторію.

Питання застосування медіаосвітніх технологій у навчальному процесі досліджували велика кількість зарубіжних та вітчизняних науковців. Використання матеріалів засобів масової

інформації у закладах освіти перебувало в центрі наукових інтересів Саєнко Н. В., Усаїої В. В., Чемерис І. М., Міллера Є. М., Янишина О. К. та ін. Федоров О. В. досліджував проблему естетичного виховання молоді засобами кіномистецтва, провів ґрунтовний аналіз теоретичних особливостей функціонування та практичного застосування медіаосвіти. Історію медіаосвіти в різних країнах світу досліджували А. А. Новикова, О. І. Худолєєва, І. Челишева та ін. Проблеми розвитку та функціонування медіапедагогіки, медіадидактики та медіавиховання вивчає Г. В. Онкович. Питання розвитку масмедійних навчальних технологій у середніх закладах освіти США досліджувала С. Шумаєва. Педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів – Ю. Козаков [5].

Разом з тим, ступінь розробки даної теми не може вважатись достатнім. Не дивлячись на те, що визначення «медіаосвіта» було дане ЮНЕСКО ще в 1973 році, його зміст продовжує конкретизуватися.

Тому метою статті є з'ясування теоретичних основ застосування медіаосвітніх технологій для професійної підготовки студентів вищих навчальних закладах. Задля досягнення мети було поставлено завдання:

- дати визначення поняття медіаосвіти та медіаосвітніх технологій у сучасній педагогічній науці;
- охарактеризувати функції медіаосвітніх технологій у вищих навчальних закладах;
- обґрунтувати необхідність застосування медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи.

Виклад основного матеріалу. Як частина навчально-виховного процесу медіаосвіта містить величезний інформаційний, дидактичний та мотиваційний потенціал. «Російська педагогічна енциклопедія» трактує медіаосвіту як напрям у педагогіці, що виступає за вивчення школярами закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео і т. д.). Основні завдання медіаосвіти – підготувати нове покоління до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприйняття будь-якої інформації, навчити людину розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, оволодіти способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів» [7]. Російський дослідник О. В. Федоров визначає медіаосвіту як «процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки» [12]. Г. В. Онкович зазначає, що медіаосвіта – це процес навчання і самонавчання особистості за посередництва засобів масової інформації та комунікації. Медіаосвіта розглядається як автономна дисципліна,

як частина загальної освіти, що може бути інтегрована в традиційні дисципліни [9].

Дослідник Б. Потятинник розглядає медіаосвіту як інструкцію з користування медіа широким загалом. Він виділяє наступні найважливіші елементи медіаосвіти:

- медіа-філософія;
- масове оволодіння сучасними комунікаційними технологіями, включно із створенням власних інтернет-ресурсів для індивідуального чи корпоративного самовираження, громадських, наукових чи мистецьких цілей;
- вироблення «психологічного імунітету» до потенційно негативного впливу сучасних медіа (у Західній Європі та північній Америці для означення цього напрямку також застосовують поняття «медіа-грамотність»;
- медіа-критика [11].

У рекомендаціях ЮНЕСКО зазначається, що «медіаосвіта – частина основного права кожного громадянина будь-якої країни на волю самовираження й одержання інформації, що сприяє підтримці демократії. Визнаючи відмінності в підходах і розвитку медіаосвіти в різних країнах, рекомендується, щоб вона була введена скрізь, де можливо в межах національних навчальних планів, так само як в рамках додаткової, неформальної освіти та самоосвіти протягом усього життя людини» [17].

Серед основних європейських підходів щодо медіаосвіти були виділені такі:

- розвиток критичного мислення (Л. Мастерман та ін.),
 - семіотичний (К. Метц та ін.),
 - протекціоністський (С. Міккінен, В. Черніков),
 - розвиток демократичного мислення (Ж. Гонне, Д. Букінгем),
 - культурологічний (К. Бззлгэт, Э. Харт та ін.).
- До основних підходів медіаосвіти відносять:
- естетичний (Ю. Н. Усов, О. А. Баранов, С. Н. Пензін, Л. М. Баженова);
 - розвиток критичного мислення (А. Спичкін, Л. Зазнобіна, А. Журін);
 - соціокультурний (А. Шаріков), синтетичний (А. Федоров, Е. А. Бондаренко та ін.);
 - практичний (Л. П. Прессман, Ю. І. Божков) [4; 8].

Оксфордська енциклопедія визначає медіаосвіту як «вивчення медіа, яке відрізняється від вчення за допомогою медіа. Медіаосвіта (media education) зв'язана одночасно з пізнанням того, як створюються і поширюються медіатексти, так і з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації і оцінки їх змісту. Тоді як вивчення медіа (media studies) зазвичай зв'язується з практичною роботою із створення медіа текстів, медіаосвіта та медіа направлені на досягнення цілей медіа-письменності (media literacy)» [15]. Медіаграмотна людина володіє розвинутою здібністю до сприйняття, аналізу, оцінки і створення медіатекстів, до розуміння соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в сучасному світі,

кодових і репрезентацій систем, медіа; життя такої людини в суспільстві і світі пов'язане з цивільною відповідальністю.

Згідно з «Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні» медіакультура – це «сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі» [6].

У свою чергу медіа грамотність – це рівень медіакультури, що допомагає студентам спілкуватися з медіа з критичної точки зору, з розумінням значущості медіа в їх житті. Медіаграмотний студент має бути здатний критично і усвідомлено оцінювати медіатексти, підтримувати критичну дистанцію по відношенню до популярної культури і чинити опір маніпуляціям. У більш специфічній термінології вчення медіаграмотності повинне надати студентам можливість:

- розвивати здібності, знання і стосунки, необхідні для аналізу способів, за допомогою яких медіа активно конструюють реальність;
- отримувати знання соціального, культурного, політичного і економічного значення цих конструкцій і поширюваних ними цінностей;
- розвивати рівень оцінки і естетичного сприйняття медіатекстів;
- декодувати медіатексти, щоб розпізнати і оцінити культурні цінності, практичну значущість, ідеї, що містяться в них;
- розпізнавати, аналізувати і застосовувати різноманітність технічного використання і створення медіатекстів;
- усвідомлювати, що ті, хто створюють (конструюють) медіатексти, роблять це, виходячи з безлічі мотивів (контроль, тиск і ін.) – економічних, політичних, організаційних, технічних, соціальних і культурних;
- розуміти, що кожна людина залучена в селективний і аналітичний процес дослідження медіатекстів. Цей процес і пов'язані з ним сенси/значення залежать від психологічних, соціальних і природних чинників [16].

Тож, медіаосвіта спонукає студентів не стояти осторонь величезного потоку інформації, а впевнено користуватись ним, фільтрувати і вибирати все, що сприятиме всебічному розвитку індивіда.

Сьогодні часто вживаються терміни «технологія», «інформаційні технології», «інформаційно-комунікаційні технології», «медіа технології», незважаючи на відсутність єдиних трактувань і визначень, кожен з них має право на існування та вивчення.

Технологія – це сукупність методів і інструментів для досягнення бажаного результату; спосіб перетворення даного в необхідне. Термін

«технологія» посідає важливе місце в методиці медіаосвіти, оскільки застосування будь-якої технології має великий вплив на результат освіти [14]. Технології медіаосвіти сьогодні передбачають залучення до навчального процесу як традиційних засобів масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо), так і засоби новітніх інформаційних технологій, а саме – програмно-апаратні засоби і пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки; використовують також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації [2].

Медіатехнології супроводжують людину давно і їх умовно поділяють на п'ять типів: ранні (писемність), друковані (друкарство, літографія, фотографія), електричні (телеграф, телефон, звукозапис), мас-медіа (кінематограф, телебачення), цифрові (комп'ютер, Інтернет) [1].

Застосування досягнень новітніх медіа-технологій саме в умовах вищої школи відкриває перед викладачами та студентами нові можливості, значно розширює та урізноманітнює зміст навчання, методи та організаційні форми навчально-виховного процесу, забезпечує високий науковий і методичний рівень викладання. Медіаосвітні технології якнайкраще відповідають принципам особистісного підходу. Їх застосування підвищує ефективність подання нового матеріалу, розвиває їх розумові та творчі здібності. Медіатехнології – це потужна мотивація студентів до навчання [14].

Медіаосвітні технології є унікальним засобом формування критичного мислення та розвитку творчих здібностей, засобом стимулювання бажання самоосвіти, самопідготовки, постійного прагнення до знань студентів. Для цього педагоги використовують такі медіаосвітні засоби: описовий (переказ медіатексту, перелік дійових осіб і подій); особистісний (опис відносин, емоцій, спогадів, які викликає медіатекст); аналітичний (аналіз структури медіатексту, мовних особливостей, точок зору); класифікаційний (визначення місця твору в історичному контексті); пояснювальний (формування суджень про медіатвір в цілому чи про його частину); оцінний (висновок про його переваги на основі особистісних, моральних чи формальних критеріїв) [10].

Використання різних засобів інформації у навчально-виховному процесі, а саме писемних, друкованих, електричних, телевізійних, цифрових і є медіаосвітні технології. Різні комбінації окремих видів медіатехнологій можна застосовувати з подвоєною ефективністю. На одному занятті можна використовувати друковані та телевізійні технології, на іншому – цифрові та електричні і т. д. Таке чергування щодо застосування медіатехнологій буде мати ефективний вплив на навчальний процес, підвищить мотивацію, інтерес студентів до навчання, спонукатиме до творчої діяльності. Це допомагатиме викладачам вищих навчальних закладів, які зможуть обирати такі комбінації

медіатехнологій, що більше підходять до того чи іншого заняття з врахуванням теми, цілей, завдань заняття, засобів подання матеріалу тощо у підготовці та проведенні занять [15].

Отже, застосування медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів є не лише доцільним, а й необхідним. Вони виконують такі основні функції:

- інформатизація навчального процесу (доступ до різних джерел інформації);
- активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- підвищення мотивації студентів до навчання;
- інтерактивність навчання;
- моніторинг навчального процесу;
- підвищення ефективності засвоєння студентами навчального матеріалу;
- спонукання до творчої діяльності (підготовка презентацій з використанням комп'ютерних програм);
- участь студентів у відеоконференціях, робота з зарубіжними студентами і т. д.).

Висновки. Саме тому застосування медіа-технологій у навчальному процесі вищої школи

уможливило урізноманітнення завдання та форм подання інформації, а також використання комп'ютерних програм, що включають різноманітний набір вправ: навчальних (для презентації матеріалу), тренувальних (для відпрацювання навичок і вмінь), текстуальних (для перевірки знань). Вони дають можливість моделювати ситуації, які максимально наближені до умов професійної діяльності; активізувати навчальну діяльність студентів, посилювати їх самостійну роботу (можливість обирати інформацію, що безпосередньо стосується їхньої професійної діяльності, працювати у темпі, відповідно до рівня знань студента); розвивати критичне мислення студентів [4].

На нашу думку, вельми корисним є вивчення багатого досвіду в галузі медіаосвіти. Освоївши його, медіапедагоги зможуть ефективніше розвивати свої теоретичні ідеї, методичні підходи, експериментальну роботу у вищих навчальних закладах. Перспективою подальших розвідок є дослідження специфіки застосування медіаосвітніх технологій у процесі підготовки студентів нефілологічних спеціальностей до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горюнова О. Медиа: история экспансии. 2001. Краткий конспект курса лекций: Медиа: история экспансии / О. Горюнова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://edu.of.ru/attach/17/31177.doc>.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посібник] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. (Альма-матер).
3. Дочкин С. А. Мультимедия в самостоятельной работе вуза / С. А. Дочкин // Материалы IV Всероссийской научно-практической конференции «Информационные Недр Кузбасса». – Кемерово, 2005. – 256 с.
4. Духаніна Н. М. Медіатехнології як мотивація студентів до навчання / Н. М. Духаніна // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Вища освіта України. – Дод. 3. – Т. V. 12). – 2008. – С. 189–193.
5. Козаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. М. Козаков. – Луганськ, 2007. – 22 с.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.telekritika.ua/material/konceptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukrayini>
7. Медиаобразование // Российская педагогическая энциклопедия / Гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : Большая российская энциклопедия, 1993. – с. 555.
8. Максимова Г. Технологии медиаобразования / Г. Максимова // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С. 131–134.
9. Онкович Г. В. Медіапедагогіка. Медіаосвіта. Медіа дидактика / Г. В. Онкович // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 63–69.
10. Портал «Информационная грамотность и медиаобразование» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mediaogram.ru/mediaed/>.
11. Потятинник Б. Кто манипулюет манипулятором? / Борис Потятинник // Часопис І. – 2003. – № 30. – С. 34–54.
12. Федоров А. В. Медиаобразование, медиаграмотность, медиакритика и медиакультура / А. В. Федоров // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С. 134–135.
13. Чемерис І. М. Медіаосвіта за кордоном: теорії медіаосвіти та коротка історія розвитку / І. М. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 104–108.
14. Шепелюк В. М. Застосування медіатехнологій як мотивація здібностей у студентів до навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.univerua.rv.ua/VNS1/Shepeluk_V.M.pdf.
15. Dorr, A. (2001) Media Literacy. In: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Vol. 14 / Eds. N. J. Smelser & P. B. Baltes. Oxford, 2001, pp. 9494-9495.
16. Duncan, B. (Ed.) (1989). Media Literacy Resource Guide. Toronto: Ministry of Education of Ontario, Publications Branch, the Queen's Printer, 232 p.
17. UNESCO. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization In Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999. – С. 273–274.

Рецензенти: Гришкова Р. О., д.пед.н., професор;
Вакуленко Т. І., к.пед.н., доцент.

© Фатєєва Д. М., 2012

Дата надходження статті до редколегії 10.04.2012 р.

ФАТЄЄВА Дар'я Миколаївна – аспірантка кафедри соціальної роботи, психології та педагогіки Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: використання медіаосвітніх технологій у професійній підготовці студентів нефілологічних спеціальностей.